

Luchtoorlog boven Markelo tijdens Tweede Wereldoorlog.

Wanneer we in Markelo de algemene begraafplaats oplopen, zien we direct links een klein ereveld waar 17 eenvoudige grafstenen ons herinneren aan evenzoveel geallieerde militairen die tijdens de Tweede Wereldoorlog als de bemanning van drie bommenwerpers in Markelo zijn neergestort en overleden.

Hieronder de namen van deze militairen die hun nog jonge leven gaven om ons land te bevrijden van de Duitse bezetters:

Datum van overlijden: 1-3-1943

Kelly, Denis	Sergeant (Air Gnr.)	Engeland	Rij A, Graf 1
Watts, Stanley Langford Comway	Flight Sergeant (Flt Engr)	Engeland	Rij A, Graf 2
Sankey, Thomas Neville	Flight Sergeant (Air Gnr)	Engeland	Rij A, Graf 3
Sloman, George Sarsfield	Flight Sergeant, 23 jr	Australie	Rij A, Graf 4
Elliott, Peter Campbell	Squadron Leader (Pilot)	Engeland	Rij A, Graf 5

Datum van overlijden: 24-5-1943

Pierpoint, Harry	Sergeant (Air Gnr), 27 jr	Engeland	Rij B, Graf 6
Mounsey, William Norman	Flying Officer (Pilot)	Engeland	Rij B, Graf 7
Legg, Kennet George	Sergeant (Air Gnr)	Engeland	Rij B, Graf 8
Miller, Robert Sydney George	Sergeant (W.Opp/Air Gnr)	Nw Zeeland	Rij B, Graf 9
Whitaker, William Butler	Flying Officer (Nav) 22 jr	Engeland	Rij B, Graf 10

Datum van overlijden: 23-6-1943

Shaw, Kenneth Fazackerley	Sergeant (Air Gnr) 22 jr	Engeland	Rij C, Graf 11/12
Cameron, Gibson	Sergeant (Air Gnr) 23 jr	Engeland	Rij C, Graf 11/12
Burbidge, Kenneth Alfred	Flight Sergeant (Pilot) 22 jr	Nw. Zeeland	Rij C, Graf 13
McEwin, Andrew James	Flight Sergeant(W.Opp) 25 jr	Nw. Zeeland	Rij C, Graf 14
Lockey, George	Sergeant (Flt Engr)	Engeland	Rij C, Graf 15
Martin, Donald Ernest	Flight Sergeant (W.Opp) 26	Nw. Zeeland	Rij C, Graf 16
Wilcockson, Walter Frederick	Flight Sergeant (Nav) 34 jr	Nw. Zeeland	Rij C, Graf 17

N.B.: Graf 11 en 12 zijn, i.v.m. niet identificeerbaarheid, gezamenlijke graven.

Crash op 1-3-1943

In de nacht van 1 op 2 maart 1943 (00.45 uur) stortte, tijdens de raid op Berlijn, een bommenwerper neer aan de Stokkumerweg, nabij de boerderij Kooymans, Tichelweg 5. (In de hoek van de Tichelweg en de Stokkumerweg). Dit toestel, de Halifax BII W7877 TL-O, was om 18.24 uur (Engelse tijd) vanaf vliegbasis Graveley opgestegen. Het behoorde tot het 35° squadron, dat deel uitmaakte van de Pathfinder Force en werd gevlogen door Squadron-Leader Peter C. Elliott, die was begiftigd met het Distinguished Flying Cross (D.F.C.), een hoge onderscheiding voor vliegers. De Pathfinder Force was een soort elitegroep die bij grootscheepse aanvallen voor de hoofdmacht uitstevende en het aanvalsobject met doel-markeerders verlichtte.

Hoewel de bommenwerpers in de regel in formatie hun opdrachten uitvoerden, waren de machines die, omdat ze door vijandelijk vuur waren getroffen, niet in staat waren hun plaats in de formatie te behouden, gedoemd om op eigen gelegenheid hun thuisbasis terug te vinden.

De Halifax was echter zodanig geraakt door een Duitse nachtjager bemand met piloot Geiger, dat het in Stokkum neerstortte, waarbij jammer genoeg de hoogst geheime boordradar bijna ongeschonden in Duitse handen viel. De rest van het vliegtuig versplinterde volledig; de stukken van het vliegtuig en de bemanning hingen in de boomtakken. Eén van de motoren kwam wel 500 meter verderop terecht.

Slechts één man, navigator Flight Sergeant G.C.H. Schandler, overleefde de ramp. Hij werd door de Duitsers gevangen genomen en belandde in het kamp Kopernikus. De overige zes inzittenden kwamen om het leven. Vijf mannen konden worden geïdentificeerd aan de hand van portefeuille-inhoud en zakboekjes; de bommenrichter Sergeant R.V. Ledger werd als vermist aangemerkt. Vermoedelijk zijn zijn stoffelijke resten ongemerkt terechtgekomen in de overige vijf kisten.

Bij de begrafenis werden de kisten door de buurtbewoners van de Stokkumerweg gedragen, de Duitsers waren aanwezig met een vuurpeleton bestaande uit 4 man om een eresaluut te brengen en diverse hoogwaardigheidsbekleders, waaronder burgemeester Korthals Altes, betoonden door hun aanwezigheid hun medeleven.

Crash 24-5-1943

De slag om het Roergebied was nog steeds in volle gang. Op die dag vloog een aanvalsmacht van niet minder dan 826 bommenwerpers naar Dortmund. Hiervan keerden 38 machines niet naar de thuisbases terug. De Duitse nachtjagers waren weer danig actief geweest. Eén van de bommenwerpers die neerstortte was een Lancaster van het 12e Squadron. Dit was de PH-M van Flight Officer William Norman Mounsey. Hij was opgestegen van de vliegbasis Wickenby, maar werd onderweg door de Duitse vlieger Geiger opgemerkt en op 6000 meter hoogte neergeschoten. Het vliegtuig stortte neer aan de Witterietsweg, nabij de boerderij van

**Boer Vosman (midden) begroet in 1992 de oud-vliegers
Albert Dews (L) en Walter Jowett (R).**

de familie Stegeman. Vijf bemanningsleden kwamen om het leven, slechts de bommenrichter Sergeant Albert Dews en Sergeant Walter B. Jowett wisten de catastrofe te overleven. Dews landde met zijn parachute ongeveer op de plek waar nu het parkeerterrein bij het wegrestaurant aan de A-1 ligt, en werd daar opgevangen door de familie Vosman, terwijl Jowett richting Markelo landde. Beiden werden gevangen genomen. Dews werd naar Heidekrug getransporteerd, terwijl Jowett naar Kopernikus werd gebracht. Beiden zijn in respectievelijk 1992 en 1998 terug geweest in Markelo om de crashplaats, de parachutelandingsplaats en de graven van de omgekomen collega's te bezoeken.

de familie Stegeman. Vijf bemanningsleden kwamen om het leven, slechts de bommenrichter Sergeant Albert Dews en Sergeant Walter B. Jowett wisten de catastrofe te overleven. Dews landde met zijn parachute ongeveer op de plek waar nu het parkeerterrein bij het wegrestaurant aan de A-1 ligt, en werd daar opgevangen door de familie Vosman, terwijl Jowett richting Markelo landde. Beiden werden gevangen genomen. Dews werd naar Heidekrug getransporteerd, terwijl Jowett naar Kopernikus werd

Jowett heeft later de ervaringen van die dag op schrift gesteld: *“Nadat we onze bommenlast boven Dortmund hadden gelost, gingen we op terugreis naar Engeland. Plotseling werden we omringd door verblindend licht. De Duisters op de grond was het gelukt om ons in hun zoeklichten te vangen. Onze piloot probeerde in een duikvlucht aan de lichten te ontkomen. Na een paar minuten konden we weer ademhalen, maar de piloot bleef als versteend zitten, waarop ik over de schouders van de piloot leunde en het toestel weer aan het klimmen kreeg. Het volgende moment was de piloot weer bij kennis en nam het stuur weer over. Een uur later zag ik plotseling een Messerschmidt onder ons van stuurboord naar bakboord vliegen; tot m'n grote teleurstelling gaf de piloot geen instructies om te schieten. Binnen een paar seconden doorboorde een regen van 20 mm granaten de brandstoftank. Ik wist dat we slechts enkele seconden hadden om het vliegtuig te verlaten. Slechts ik en bommenrichter Dews*

konden op tijd springen. Toen ik naar buiten viel, voelde ik een sterke ruk en raakte buiten bewustzijn. De koele lucht bracht me weer bij en het eerste waar ik aan moest denken, was een fiets die ik de vorige avond had geleend en nog niet had teruggebracht!. Mijn volgende probleem was te ontdekken of ik in Nederland of in Duitsland terecht zou komen. Even later maakte ik een prima landing midden tussen de koeien. De kogels uit het brandende wrak vlogen overal naar toe. Niemand te zien, dus ik er vandoor en na ongeveer anderhalve kilometer kon ik me in de begroeiing verschuilen. Daarna viel ik in slaap. In de ochtend werd ik wakker door gekwebbel van kinderen die voorbij liepen. Ze spraken geen Duits, dus alles was in orde. Ik kwam bij een huisje en de bewoners lieten me binnen en gaven me te eten. Helaas konden we geen woord met elkaar praten en ik vertrok maar weer. Terwijl ik door een klein dorp trok (Markelo), er was weinig te zien, vroeg ik me af met wie of wat ik contact moest gaan zoeken, om weer in Engeland terug te kunnen keren. Ik liep een heuvel op met akkers(Bergweg) en na een kleine kilometer hoorde ik een stem achter mij: "For you my friend the war is over!" Toen ik omkeek zag ik een Nederlandse politie-agent die een pistool op mij gericht hield. Hij was per fiets stiekem naderbij geslopen, waardoor de man met totaal verraste. Hij nam me mee naar zijn huis (Politiecommandant Groeneweg, Bergweg 6) en belde de Luftwaffe !."

Rechts de geridderde Duitse vlieger Geiger tijdens de ceremonie op vliegveld Twente op 22 mei 1943.

echter niet halen. In de nacht van 29 op 30 september 1943, hij had toen al 54 vliegtuigen neergeschoten, verloor hij een gevecht met een Engelse jager boven het IJsselmeer. Hij landde met een geopende parachute in het water, maar was, toen men hem per boot bereikte, door de kou bevangen en overleden.

Crash 23-6-1943

Dit was de nacht waarin Mülheim in Duitsland het doelwit werd van 557 bommenwerpers. Hiervan keerden 35 stuks niet terug op hun bases. Eén van de deelnemers aan deze raid was de Stirling Mk.I EF399 AA-O van het 75e RNZAF (Royal New Zealand Air Force) Squadron. De machine was om 23.37 uur (Engelse tijd) opgestegen van New Market in Engeland. Boven Nederland werd de 4-motorige bommenwerper door FLAK (Flug Abweher Kanone) getroffen en nog voor ze haar bommen had kunnen afwerpen schoot de Duitse vlieger Egmont Prinz zur Lippe Weissenfeld (hij werd op 1 juni 1943 commandant op de vliegbasis Twente en had toen al 39 overwinningen op z'n naam staan) in zijn Messerschmidt het toestel op 4300 meter hoogte definitief in de vlammen. Vele Markelose ooggetuigen zagen de brandende machine al dalend en rondcirkelend boven de Markeloseberg en de Roosdomsweg haar staart

Frappant is dat zowel de crash van 1 maart als van 24 mei werd veroorzaakt door de Duitse vlieger Lt. August Geiger, een zeer succesvolle nachtjager die op vliegveld Twente was gelegerd en daar op 22 mei was onderscheiden met het Ritterkreuz, omdat hij toen al 26 bommenwerpers had afgeschoten, waarvan 5 in één nacht. (er bestaat een uitgebreide foto reportage van deze ceremonie). Hij zou het einde van de oorlog

verliezen en om plm. 03.00 uur neerstorten op een akker tussen de boerderijen Vedders (Traasweg 2) en Kevelham (Roosdomsweg 28). Door de klap sloeg het vliegtuig uit elkaar en

Een deel van de bemanning van de bij Vedders neergestorte bommenwerper. Links voor Wilcockson en rechts voor McEwin.

afgezet en werden de wrakstukken met nog 3 fosforbommen geborgen en afgevoerd. Later zijn door boer Vedders (Endeman) tijdens het ploegen nog vele

David Payton, ambassadeur van Nieuw Zeeland bezoekt, samen met Dineke en Freek Scholman, de graven.

Op 23 juni 2008, precies 65 jaar na de crash, werd door de Nieuw Zeelandse ambassadeur Rachel Fryde, op de plek waar het vliegtuig was neergekomen, een monument onthuld. Het betreft een Hercules Bristol stermotor afkomstig uit een identieke RAF Stirling, die in 2003 werd opgegraven in Opmeer. De onthulling van dit vliegtuigmonument met het randgebeuren werd een indrukwekkende gebeurtenis die o.a. werd bijgewoond door een zoon van een der gesneuvelde vliegers, de Nieuw Zeelandse ambassadeur, captain R. Sanchez van de Britse ambassade, gedeputeerde Jansen, burgemeester Kok, verschillende andere hoogwaardigheidsbekleders, buurtgenoten en andere belangstellenden. Ian Wilcockson, de zoon van een der omgekomen vliegers kreeg van burens van de crash-plaats enkele voorwerpen aangeboden die nabij de crash-plaats waren gevonden en sindsdien waren bewaard gebleven.

lagen de brokstukken her en der verspreid, evenals de ongelukkige

bemanningsleden. De gehele 7-koppige bemanning kwam jammerlijk om het leven. De piloot en zijn navigator zijn levend verbrand in de cockpit. Drie

bemanningsleden werden in de nabije omgeving gevonden. De overige twee werden pas de volgende dag, enkele honderden meters verderop in de bossen op de Kattenberg, gevonden. Na de

crash werd de omgeving direct door de Duitsers

alsmede het staartwiel, dat hij later gebruikte onder de melkkar.

Na de oorlog heeft Mevr. M. Voorderman en later Mevr. D. Scholman

gecorrespondeerd met nabestaanden in Nieuw Zeeland, waarvan ook enkelen de laatste rustplaats in Markelo hebben bezocht.

Ook de ambassadeur van Nieuw Zeeland heeft, samen met Freek en Dineke Scholman, de graven bezocht.

De graven van de 17 omgekomen vliegers zijn geadopteerd door de Markelose basisscholen, die er elk jaar tijdens Nationale dodenherdenking op 4 mei bloemen neerleggen.

Onthulling van het vliegtuigmonument, nabij de Traasweg / Roosdomsweg, op 23 juni 2008. v.L.n.R.: gedeputeerde Jansen, Ambassadeur Fry, echtpaar Wilcockson, captain R. Sanchez. Op de achtergrond burgemeester Kok en Benny Schreurs de initiatiefnemer en organisator van het geheel.

Crash 10-10-1943

In deze nacht raakte een Amerikaans vliegtuig door technische problemen in moeilijkheden. Het grootste deel van de bemanning landde per parachute op de Holtense Borkeld en werd aldaar door de Duitsers gevangengenomen. Bommenrichter Lilley bleef met z'n parachute aan het toestel haken en vloog een gewisse dood tegemoet. De navigator Arthur J. Horning landde in Elsen en wist aan de Duitsers te ontsnappen. In 1984 was hij weer op bezoek in Markelo. De piloot vloog met het toestel door tot nabij Apeldoorn waar hij een geslaagde noodlanding maakte.

Crash op 26-3-1945

Nabij de Luchtendijk, dicht bij Bouwhuis aan de Schipbeek, stortte vlak voor de bevrijding, op 26 maart 1945, een geallieerd jachtvliegtuig neer. Een zogenaamde JABO met slechts één persoon als bemanning. Het was F. Roberts, W/O No: 1349781, 341 Squadron RAF BLA. Omdat de Duitsers door andere besognes niet zo snel ter plaatse waren, kregen buurtbewoners en de ondergrondse de kans om de vlieger in veiligheid te brengen. Hij werd ondergebracht bij de familie J.H. Schottink in het Stokkumerbroek. Daar verbleef hij tot 8 april 1945 toen hij door de Canadese bevrijders werd overgenomen en naar Lochem werd vervoerd.

Van de Duitse jagers, de Messerschmitts, die het de geallieerde bommenwerpers zo lastig maakten, zijn er ook enkele in Markelo neergekomen. Hierbij vielen echter geen dodelijke slachtoffers, wel zwaargewonden. Voor zover ik me nu herinner stortte er één neer in het Westerflier nabij de Viersprong, waarbij de piloot landde op de kanaalwal. Ook bij Platerink in het Markelosebroek kwam er één neer. De jager die nabij Nijkamp (Diekerman) aan de Larenseweg neerkwam was zwaargewond en werd door B.J. Nijkamp (Reind) met paard en wagen naar het ziekenhuis in Deventer gebracht. De vering van de wagen was zodanig dat de Duitser het uitgilde van de pijn. Nijkamp reageerde daarop met de opmerking: "Stille ma mie'n jong, ie kriegt wal 'n niej vleegmachientje".

In totaal vonden er tijdens de Tweede Wereldoorlog boven Oost-Overijssel ruim 300 crashes plaats, waarbij in totaal ruim 470 personen verongelukten en ruim 30 werden vermist.

J.S.